

ΣΥΝΑΞΗ

ΕΠΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΣΠΕΔΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Μετανάστευση και προσφυγιά

ΣΥΝΑΞΗ

ΒΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΣΠΕΔΗΣ ΓΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 96

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2005

6,5€

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ	3
ΝΙΚΟΣ ΖΙΑΣ «Πρόσφυγες» τοῦ Φώτη Κόντογλου	6
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ Ὡσπερ ξένος ἢ ἀλήτης	8
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ Ἡ μεταναστευτικὴ πολιτικὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης	18
Ἄρχμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Δ. ΠΑΠΑΘΩΜΑΣ Ἄνοικτος ἐκκλησιαστικὸς κοινοτισμὸς: Ἄνόμοιοι-Μεικτοὶ γάμοι καὶ Μεταστροφή ἐνηλίκων.	36
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΜΑΚΡΙΑΔΗΣ Μετανάστευση καὶ ἀνοχὴ στὴ σύγχρονη Εὐρώπη	48
ΠΑΝΩΡΑΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ Ὁ Ἐένος καὶ ὁ Παράξενος.	55
ΓΡ. ΙΩΑΝΝΟΥ Εἰκόνες ἐτερότητας στὸ δημοτικὸ σχολεῖο.	57
Χ.Α. «Τί εἶσαι σύ;»	63
«Χαρά στὸν ὅπου νταγιαντᾶ» (Συναξάρια)	66

Ὁρθόδοξος κόσμος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΛΑΘΡΑΣ Ναζαρέν	67
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Μὲ καρβάκι στ' ἀνοιχτὰ	70
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΦΑΝΑΡΑΣ Ἡ βιοιατρικὴ στὰ ὅρια τῆς [θνητῆς] ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς ἢ ὁ [ἀ-θάνατος] ἄνθρωπος στὰ ὅρια τῆς βιοιατρικῆς;	72

Βασίλειος Γ. Φανάρας

Ἡ βιοϊατρικὴ στὰ ὅρια τῆς [θνητῆς]
ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς¹ ἢ ὁ [ἀ-θάνατος]²
ἄνθρωπος στὰ ὅρια τῆς βιοϊατρικῆς;

ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ τοῦ 2005 πραγματοποιήθηκε σὲ συνεδριακὸ κέντρο μέσα στὸ δάσος τῆς πόλης Doorn, λίγα χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Οὐτρέχτης, στὴν Ὁλλανδία, συνέδριο μὲ κεντρικὸ θέμα «ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ στὰ ὅρια τῆς βιοϊατρικῆς»³. Σημαντικοὶ ἐπιστήμονες ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱατρικῆς, τῆς βιολογίας, τῆς γενετικῆς, τῆς νομικῆς καὶ τῆς θεολογίας κατέθεσαν τὶς ἀπόψεις τους στὴν ὀλομέλεια, ἀλλὰ καὶ στὶς παράλληλες συνεδρίες, στὶς πέντε μέρες ποὺ διήρκεσε τὸ συνέδριο⁴. Βασικὸς ἄξονας τοῦ συνεδρίου ἦταν ἡ ἐξέταση τοῦ ὅρου «contingency», δηλαδὴ τὰ «ἐνδεχόμενα» ἢ ὅσα συμβαίνουν «κατὰ λάθος» πρὸς ὄφελος κυρίως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ συγκεκριμένα στὴν πρόοδο τῆς βιοϊατρικῆς. Οἱ φιλόσοφοι συντάχθηκαν σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις μὲ τοὺς γενετιστὲς καὶ βιολόγους, οἱ νομικοὶ στάθηκαν στὸ πλευρὸ τους, ἐνῶ οἱ θεολόγοι, ἐκπροσωπώντας τὶς τρεῖς μονοθεϊστικὲς θρησκείες ἀλλὰ καὶ τὶς περισσότερες χριστιανικὲς ὁμολογίες, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ μὴν δοῦν στὴν ἐπιστημονικὴ πρόοδο τὸ θέλημα καὶ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἔννοια «contingency» ἀπὸ μόνη της δὲν χωροῦσε στὶς εἰσηγήσεις αὐτές. Οἱ φιλόσοφοι, ἐπικαλούμενοι κάθε φορὰ κάποιον φιλοσοφικὸ ρεῦμα, πε-

1. Ἀφορμὴ γιὰ τὸν τίτλο τοῦ ἀρθροῦ ὁ τίτλος τοῦ Συνεδρίου, «Ἡ Βιοϊατρικὴ στὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἐπανεξέταση τῆς βιοϊατρικῆς τεχνολογίας καὶ πρακτικῆς», Doorn, Ὁλλανδία, 8-13 Ἀπριλίου 2005.

2. Βλ. Ἀλαχιώτη Σταμάτη, «Θὰ γίνουμε Ἀθάνατοι;», ἐφημ. *Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς*, 25.9.2005, σ. 6 (60).

3. Σὲ παλαιότερη δημοσίευσή μου ἀναφέρθηκα συνοπτικὰ στὶς ἐργασίες καὶ τὴν προβληματικὴ ποὺ ἐξέτασε τὸ πρῶτο ὁμότιπλο συνέδριο γιὰ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς στὴ Βιοϊατρικὴ στὸ Davos τῆς Ἑλβετίας τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2001. Βλ. Βασιλείου Φανάρα, «Ἡ Βιοϊατρικὴ στὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. "Βιοηθικὴ"-Πολυδιάστατη πρόκληση καὶ πολιτιστικὸ ἔργο (Νταβὸς - Ἑλβετία, 8-13 Σεπτεμβρίου 2001) Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο τῆς Euresco», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης*, τόμος 12, 2002, σσ. 383-387.

4. Ὁ γράφων ἐγίνε δεκτὸς ἀπὸ τὴν ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ ὡς ὁμιλητῆς μὲ τὴν εἰσηγήση, ποὺ εἶχε τὸν τίτλο: «Therapeutic Cloning: A dilemma between ethics and healing». Ἡ εἰσηγήση στὰ ἀγγλικά δημοσιεύεται στὸ περιοδικὸ *Bioethica Forum*, No 46, Σεπτέμβριος 2005, σσ. 14-15.

ριέπλεξαν την κατάσταση περισσότερο, ενώ δὲν ἔλειψαν καὶ εἰσηγητὲς βιολόγοι-γενετιστὲς ποὺ τήρησαν κριτικὴ στάση στὴν πρόοδο τῆς βιοϊατρικῆς, ἐνισχύοντας τὴ διαφωνία ἀκόμη περισσότερο.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἡ σημαντικὴ παρέμβαση τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητῆ Daniel Callahan ἀπὸ τὸ Hastings Center τῶν ΗΠΑ στὴν ἐναρκτήρια συνεδρία, ὅταν ὑπερασπίστηκε τοὺς θεολόγους, ἀπαντώντας στὴν ἔνσταση τῆς Ἰταλίδας καθηγήτριας Νομικῆς Rosi Braidotti γιὰ τὴν ἀναρμοδιότητα τῶν τελευταίων στὰ θέματα τῆς βιοϊατρικῆς. Ὁ καθηγητὴς τόνισε ὅτι ἡ συμβολή τους εἶναι σημαντικὴ καὶ δὲν ἀποτελεῖ τροχοπέδη στὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης. Μάλιστα ὁμολόγησε ὅτι τόσα χρόνια ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπιστήμη αὐτὴ δὲν τοῦ ἔχει προσφέρει κάποια μορφή «σωτηρίας» καὶ θὰ ἦταν λάθος νὰ μποῦμε στὴ λογικὴ ὅτι ὑπάρχει διαμάχη ἐπιστήμης καὶ θεολογίας.

Ἀκόμη ἓνα χαρακτηριστικὸ στιγμιότυπο τοῦ συνεδρίου, ποὺ στάθηκε ἀφορμὴ γιὰ ἐντάσεις καὶ συσπείρωση τῶν θεολόγων, ἦταν ἡ τοποθέτηση τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητῆ Νομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Τορίνο Maurizio Mori. Ἀνέφερε ὅτι εἶναι παράδοξο μίᾳ μητέρα νὰ γαλουχεῖ τὰ δύο τῆς παιδιὰ μὲ θρησκευτικὲς ἀρχές, ἀλλὰ κατόπιν μόνο τὸ ἓνα νὰ παραμένει πιστὸ στὸ Θεὸ καὶ στὶς ἀρχές αὐτές. Τότε ὑπαινίχθηκε ὅτι τὸ παιδί αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἔχει στὸν ὄργανισμό του τὸ «religious gene», δηλαδὴ τὸ θρησκευτικὸ γονίδιο! Ἡ ἀποψη αὐτὴ χαρακτηρίστηκε προβοκατόρικη ἀπὸ τοὺς θεολόγους, ὥστόσο ἡ αἰχμηρότητά της ἐρμηνεύεται τώρα, λίγους μῆνες ἀργότερα, ἐξαιτίας τῆς διαμάχης τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἰταλῶν νομικῶν ποὺ ζήτησαν τὴν ἀναθεώρηση καὶ τὴν ἐλαστικότητα τοῦ νόμου γιὰ τὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγὴ στὸ δημοψήφισμα τῆς 18ης Ἰουνίου στὴν Ἰταλία.

Α. Ἐπτά βασικὰ στιγμιότυπα.

α. Ὁ Daniel Callahan στὴν εἰσήγησή του μὲ θέμα: «Πεπερασμένες ζωὲς καὶ Ἀπεριόριστες Ἰατρικὲς προσδοκίες: Εἶναι συμβατές;» ἔθεσε τὸ σκηنيκὸ τοῦ προβληματισμοῦ γιὰ τὸ ἀπεριόριστο μοντέλο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀπὸ τὴν Ἰατρικὴ. Ἡ γήρανση, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀσθένεια ἀντιμετωπίζονται ὡς «ἐχθροὶ» ἀπὸ τὴν Ἰατρικὴ. Ἐπιδίωξε νὰ παρουσιάσει πῶς τὸ μοντέλο αὐτὸ εἶναι λανθασμένο καὶ δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα. Ὑπογράμμισε τὴ θνητότητα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἐγγενὴς μ' αὐτὴ καὶ μᾶς καθορίζει ὡς ἀνθρώπους.

β. Ἡ καθηγήτρια τῆς Νομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Τέλ-Ἀβιβ Carmel Shalev ἀναφέρθηκε σὲ ὅσα ἰσχύουν στὸ Ἰσραὴλ γιὰ τὸ ἔμβρυο. Ἀναμφίβολα τὸ δίκαιο τῆς χώρας ἐπηρέαζεται ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ διδασκαλία, γι' αὐτὸ καὶ τὸ θέμα τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπινου ἐμβρύου δὲν ἀποτελεῖ πρόβλημα, ὅπως συμβαίνει στὴ χριστιανικὴ Εὐρώπη. Συνεπῶς, ἀνάλογα μὲ τὸ στάδιο ἐξέλιξης τοῦ ἐμβρύου, συμβαίνει καὶ ὁ σεβασμὸς σ' αὐτό, ἀφοῦ ἡ Χαλαχά⁵ δὲν

5. Χαλαχά (κανόνας ζωῆς): εἶναι ἡ διατύπωση κανόνα νομικοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἀφορᾷ τὸν τελετουργικὸ, πολιτικὸ καὶ ποινικὸ νόμο, δηλαδὴ κάθε τι ποὺ ρυθμίζει τὴ ζωὴ τῶν Ἰουδαίων, ὁ σύγχρονος νόμος καὶ ἠθικὴ.

ἀντιτίθεται σὲ μιὰ τέτοια θέση. Ὁ πειραματισμὸς στὰ ἔμβρυα ἐπιτρέπεται σὲ πρῶμο στάδιο. Στὴν ἰουδαϊκὴ παράδοση ἔχει σημαντικὴ θέση ἡ ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή, διότι ἔχει σημασία ἡ τεκνογονία καὶ ἡ ἀναπαραγωγή. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει βιολογικὸς ντετερμινισμὸς καὶ ἡ λεγόμενη ἀξιοπρέπεια λαμβάνεται ὡς ἀρετὴ ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἐλευθερία.

Ὁ προβληματισμὸς ποὺ ἔχει ἀναφερθεῖ γιὰ τὴν ἔνωση κυττάρων καὶ ὄχι γαμετῶν στὴν κλωνοποίηση καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ χριστολογικὴ θεμελίωση τῆς ἐξ ἄκρας συλλήψεως ἑναρξῆς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἀνοίξε ἕνα διάλογο ποὺ ἀπέφερε τὴν πολύτιμη –ἀν καὶ ὀρθολογικὴ– ἀποψη τῆς C. Shalev. Ὑποστήριξε ὅτι ἐὰν στὴν περίπτωση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἔχουμε ἔνωση σπέρματος καὶ ὠαρίου καὶ προσκολληόμαστε μὲ βιολογικοὺς ὄρους στὴ στιγμή τῆς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι σύλληψῆς Του, θεωρώντας τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς κατοχύρωση, τότε θὰ πρέπει νὰ δεχόμαστε πλήρως τὴν κλωνοποίηση!

γ. Σημαντικὴ ἦταν ἡ παρέμβαση τοῦ Πολωνοῦ Sztumski γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς τεχνολογίας στὴ ζωὴ μας. Τὸ τίμημα τῆς προόδου τῆς τεχνολογίας ἦταν ἡ ἀπ-ανθρωποποίηση τῆς ζωῆς, καθὼς ὁ ἄνθρωπος δυσκολεύεται πλέον νὰ ζήσει δίχως τὴ βοήθεια τῶν τεχνολογικῶν προϊόντων καὶ συσκευῶν. Σήμερα πλέον μπορούμε νὰ μιλοῦμε γιὰ κυβερνο-ἄνθρωπο. Ἔθεσε σημαντικὰ ἐρωτήματα ὅπως:

- Θὰ αὐξηθεῖ ἡ ὑπαρξιακὴ ἐξάρτηση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν τεχνολογία;
- Σὲ ποῖο βαθμὸ ὑποστηρίζουμε τεχνολογικὰ τὴν ζωὴ μας;
- Θὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο γιὰ νὰ κάνουμε τὸν ἄνθρωπο ἀκόμη πιὸ «ἀνάπηρο»;

Μετὰ τὸ τέλος τῆς εἰσήγησής του δέχθηκε κριτικὴ, διότι δὲν ἔθεσε τὰ κριτήρια γιὰ τὸ ποιά εἶδη τῆς τεχνολογίας βοηθοῦν πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ποιά ὄχι. Τότε ἀπάντησε χαριτολογώντας ὅτι: «Μά, ἂν βγάλω τὰ γυαλιά μου δὲν μπορῶ νὰ ζήσω χωρὶς αὐτά!»

δ. Ὁ Τσέχος καθηγητὴς Φιλοσοφίας Josef Kure μίλησε γιὰ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς βιοϊατρικῆς εἶναι νὰ θεραπεύει, κι ἐνῶ ἡ βιοϊατρικὴ ἐμφανίζεται παντοδύναμη ἔχει τὶς δικές της ἀδυναμίες. Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ τὸ ὄριο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ μαζί μὲ τὴ θνητότητα ἀποτελοῦν τὶς ἀπαντήσεις στὸ ἀ-θάνατο μοντέλο ποὺ ἐπαγγέλλεται ἡ βιοϊατρικὴ. Ἡ ἀντίληψη, ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ ἐξήγηση ποὺ πρεσβεύει ἡ Ἰατρικὴ γιὰ αὐτὸ τὸ ἀθάνατο μοντέλο εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες, διότι τελικὰ ἡ πράξη τῆς Ἰατρικῆς εἶναι ἡ παράταση τῆς ζωῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ, βέβαια, εἶναι ἐπικίνδυνο καὶ χωρᾶ κριτικὴ, διότι θὰ δικαιώνονταν μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ οἱ ἐνέργειες τῶν ἱατρῶν νὰ θέσουν ἕνα τέρμα στὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ μὲ τὴν εὐθανασία.

ε. Ἡ Ρουμὰνα βιολόγος Oana Iftime μὲ τὴν εἰσήγησή της «Where are the limits?» τόνισε ὅτι ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχουμε περάσει στὰ τεχνητὰ καὶ σπνεπῶς μεταβαλλόμενα ὅρια. Ἡ «ιερρότητα» τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχει ὑποκατασταθεῖ ἀπὸ τὴν προσδοκώμενη «ποιότητα» καὶ «ποσότητα» καὶ μίλησε γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια στὴν ἐνδομήτρια ζωὴ τῶν ἐμβρύων. Στὴ συζήτηση ποὺ ἀκολούθησε ἐμφανίστηκε σημαντικὴ διαφωνία γιὰ τὴν

ἀναφορά στο θέμα τῆς ἀξιοπρέπειας (dignity) στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη ἀπό τή σύλληψη. Ὁ Γερμανός καθηγητής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο τῆς Οὐτρέχτης Markus Duwell σημείωσε ὅτι δέν μπορούμε νά μιλοῦμε γιά «ἀξιοπρέπεια» στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη πού βρίσκεται στή μήτρα, ἀλλά αὐτή ἀρμόζει στο ἀνθρώπινο πρόσωπο, πού αὐτό ὀρίζεται μετὰ τή γέννηση καί κατὰ τήν ἀνάπτυξή του.

στ. Ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς Ρῶσος βιολόγος Kharalampi Tiras ἀνέπτυξε τίς δυνατότητες καί τὰ πλεονεκτήματα τῶν ὑπολογιστῶν στή βιολογική ἔρευνα. Ἔθεσε τὸ σημαντικό ἐρώτημα: «Γιατί οἱ βιολόγοι συνήθως ἀγνοοῦν τή Βιοηθική;» καί ἀπάντησε ὅτι αὐτή ἔχει περισσότερο φιλοσοφικό χαρακτήρα. Ὑπογράμμισε ὅτι ἡ βιολογία εἶναι ἡ ἐπιστήμη πού μελετᾷ τή δομή τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν καί κατέληξε ὅτι ἡ βιοηθική σήμερα ἀποτελεῖ (biological ethics) φιλοσοφική διδασκαλία καί θά πρέπει νά μεταμορφωθεῖ σέ «ἠθική Βιολογία» (ethical biology). Στήν κριτική πού δέχθηκε ἡ ἐπιστήμη τῆς βιοηθικῆς ἀπό τοὺς βιολόγους συνηγόρησε καί ἡ καυστική θέση τοῦ Νεοζηλανδοῦ John Pennington ὅτι ἡ συζήτηση γιά τή βιοηθική περιορίζεται συνήθως στοὺς κατόχους διδακτορικῶν τίτλων, πού ἀγνοοῦν τίς βασικές βιολογικές ἔννοιες καί δομές.

ζ. Ὁ καθολικός ἱερέας καί ἐρευνητής Norman Ford ἀναφέρθηκε στή διαφορετικότητα τοῦ ἐμβρύου πού δημιουργεῖται μετὰ τήν κλωνοποίηση ἀπ' ἐκεῖνο μετὰ τοὺς γαμέτες, δηλαδή μετὰ σπέρμα καί ὠάριο, καί ὑπογράμμισε μετὰ ἔμφαση ὅτι ἡ γέννηση τῆς Dolly ἄλλαξε τήν ἀντίληψη γιά τήν ἕναρξη τοῦ ἐμβρύου καί τῆς ζωῆς. Σημείωσε ὅτι ἡ «παρθενογένεση», πού οὐσιαστικά συντελεῖται μετὰ τήν κλωνοποίηση, θά πρέπει νά προβληματίσει τὸν ἠθικὸ σχολιασμὸ καί διερωτᾶται ἂν τὸ ἐμβρυο αὐτὸ εἶναι πραγματικά ἀνθρώπινο ἐμβρυο. Ἐπιπλέον ἡ βλαστοκύστη πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν πυρήνα ἀνθρώπινου σωματικοῦ κυττάρου, ὁ ὁποῖος μετατρέπεται πρὶν τή διείσδυσή του σέ ἓνα ἐκφυρημισμένο ἀνθρώπινο κύτταρο τροφοβλάστης, μπορεῖ νά θεωρεῖται καί νά εἶναι ἀνθρώπινο ἐμβρυο; Ἡ εἰσήγησή του σαφῶς καί κινήθηκε σ' ὅσα μπορούν νά εἶναι ἀποδεκτά ἀπὸ τήν Ὀρθόδοξη ἠθική, καθὼς ὡς θεολόγος τόνισε τὸν σεβασμὸ στὰ ἀνθρώπινα ἐμβρυα καί τήν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀπὸ τή σύλληψη.

B. Συμπεράσματα.

α. Διαφάνηκε τὸ χάσμα πού χωρίζει τοὺς ἐπιστήμονες τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, βιολόγων, ἰατρῶν καί γενετιστῶν μετὰ τοὺς ἐπιστήμονες τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν φιλοσόφους, κοινωνικοὺς ἐπιστήμονες καί θεολόγους, ὅλων τῶν τάσεων καί θρησκειῶν, γιά τὰ θέματα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί ὕπαρξης. Οἱ νομικοί, παρὰ τή θεωρητικὴ τους ἐνασχόληση, μᾶλλον βρίσκονται πιὸ κοντὰ σ' ὅσους πρακτικά ἀσχολοῦνται μετὰ τὰ βιοϊατρικά θέματα. Ἐντυπωσιακὰ ἀρνητικὴ ἦταν ἡ ἀποψη πού θεωρεῖ ἀποκλειστικά ἀρμόδιους τοὺς ἐπιστήμονες τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν νά ἀποφασίζουν γιά τὰ βιοϊατρικά θέματα, βάζοντας στήν ἄκρη τοὺς θεωρητικούς, δηλαδή τοὺς φιλοσόφους καί τοὺς θεολόγους.

β. Δέν ἔχει γίνει ἀντιληπτὸ ἀπὸ ὀρισμένους ἐπιστήμονες, τῶν λεγομένων θετικῶν ἐπιστημῶν, ὅτι «βιοηθική» δέν εἶναι τὰ ἐργαστήρια, τὰ ἰατρικά μη-

χανήματα, ἡ νέα βιοϊατρικὴ τεχνολογία καὶ οἱ μέθοδοι, ἀλλὰ οἱ ἀποφάσεις καὶ οἱ στάσεις πού θὰ πάρουμε ὡς ἄνθρωποι στὰ νέα αὐτὰ δεδομένα πού προσφέρονται. Θυμᾶμαι τὸν λεγόμενο «πατέρα τῆς βιοηθικῆς» Ἀμερικανὸ Καθηγητὴ Albert Jonsen νὰ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ βιοηθικὴ γεννήθηκε ὄχι μὲ τὴν ἀνακάλυψη καὶ λειτουργία τοῦ μηχανήματος τῆς αἰμοκάθαρσης γιὰ τοὺς νεφροπαθεῖς, ἀλλὰ μὲ τὸ δίλημμα ποιοὶ ἀσθενεῖς πρέπει νὰ βοηθηθοῦν ἀπὸ τὴν περιορισμένη δυνατότητα τοῦ μηχανήματος. Γι' αὐτὸν τὸ λεγόμενο «making decisions» ἀποτελεῖ τὴν πεμπτουσία τῆς βιοηθικῆς καὶ ὄχι τὸ ἴδιο τὸ μηχανήμα.

γ. Ἡ συνηθισμένη ἀποψη ὅτι τελικὰ δὲν προκύπτει ὠφέλεια ἀπὸ τέτοιου εἴδους συναντήσεις εἶναι ἐσφαλμένη. Ἡ συζήτηση ἀνάμεσα σὲ ἐπιστήμονες προσφέρει σημαντικὲς δυνατότητες καὶ εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων. Ἡ διασπορὰ αὐτὴ μπορεῖ νὰ μὴν ὀδηγεῖ σὲ ἓνα ξεκάθαρο consensus γιὰ τὰ βιοηθικὰ προβλήματα, ἀλλὰ εἶναι σημαντικό οἱ ἐπιστήμονες πού ποτὲ δὲν πλησίασαν ἱατρικὰ ἐργαστήρια καὶ δὲν εἶδαν πειράματα, νὰ ἐνημερώνονται ἀπὸ πρῶτο χερί γιὰ ὅσα συμβαίνουν σ' αὐτά, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἱατροὶ καὶ γενετιστὲς νὰ ἀκοῦν, ἔστω καὶ μερικὲς φορὲς ἀδιάφορα, νὰ σημειώνονται τὰ ἠθικὰ δилήματα πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων αὐτῶν.

δ. Οἱ θρησκευεῖς ἐπηρεάζουν τίς νομοθεσίες τῶν κοινογιῶν καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ τίς πολιτικὲς ἀποφάσεις γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν βιοϊατρικὴ τεχνολογία. Οἱ θεολόγοι, παρὰ τίς ὁμολογιακὲς καὶ ἄλλες βασικὲς διαφορὲς τῶν θρησκευτιῶν τους, τόνισαν τὸν σεβασμὸ στὴν ἐνδομήτρια ἀνθρώπινη ζωὴ σὲ ἀντίθεση μὲ ἐκπροσώπους φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ τάσεων πού ἀπαιτοῦν μὲν σεβασμὸ στὰ ἀνθρώπινα ἔμβρυα, ἀλλὰ τὴν ἀξιοπρέπεια στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ τὴν τοποθετοῦν κυρίως μετὰ τὴ γέννηση.

